

Privatizacija - odgovornost je velika

Tezo o apriorni neučinkovitosti državnega lastništva v primerjavi z zasebnim smo pravzaprav uveljavili nekdanji pravzaprav »salonski« oporečniki samoupravnega dogovornega gospodarstva, ki smo sprejeli Ribičičev izziv »s knjigo nad knjigo« in pisarili in objavljali, kjer se je pač dalo. Zgledi, ki so nam bili na voljo, so bili prepričljivi. Gostilničarji, obrtniki in mesarji, pravzaprav edini takratni privatni »podjetniki«, so se vozili v lepih avtomobilih, vsi drugi pa v Zastavinih fičkih in jugotih. Oblast je bila do zasebnega sektorja sumljiva, zato jih je držala na kratko pod strogim očesom, vendar njihove iznajdljivosti, upornosti in marljivosti ni mogla zatreti. Vseh podrobnosti njihove uspešnosti seveda nismo poznali, zato pa smo bili neposredno seznanjeni z vsemi abotnostmi državnega, birokratskega in združenodelnega podjetništva. In ker o uspešnosti zahodnega kapitalističnega gospodarstva, ki v konjunkturi tudi socialne države ni zanemarjalo, globalizacijskega cunamija pa še ni bilo na vidiku, dvoma o prednosti enega ali drugega koncepta pravzaprav ni bilo.

Kapitalizem, kakršnega smo spoznavali v šestdesetih, sedemdesetih, osemdesetih letih, še ni bil prevladujoče korporacijski. Lastništvo in upravljanje še nista bila tako zelo ločena. Celo veliki koncerni od Fiata do Kruppa so bili še družinsko vodeni. Agnellijevi so se predobro zavedali, da je sto tisoč italijanskih družin odvisnih od njihove uspešnosti. Naredili so vse in še več, da Fiat ne bi propadel. Nobena eskapada, nobena selitev k cenejši delovni sili jim še na misel ni prišla. Takratna podjetniška aristokracija je bila s krvjo zavezana svojim podjetjem in tudi zaposlenim.

Novodobni kapitalizem se je povezanosti z neposrednim lastništvom otresel. Velike finančne korporacije so upravljanje podjetij prepustile menedžerjem, ki so dobro plačani in stimulirani, a trdo zavezani planom in usmeritvam svojih nadzornih odborov. Neuspešnosti si privoščiti ne morejo, na direktorske stolčke niso privezani, le redki preživijo več kot mandat ali dva, na sodelavce in okolje se le izjemoma navežejo. Pri svoji eksekucijski funkciji so učinkoviti in neusmiljeni. Izšolani so še najbolj za rezanje stroškov, kar je tudi sicer postala novodobna upravljavska mantra. Plani, po katerih jih ocenjujejo, se krajšajo od letnih na polletne in tudi četrletne. Odtujenost lastnikov, ki na finančnih trgih igrajo monopoli, je popolna, menedžerski sloj, ki ga korporacije z veseljem selijo naokoli, pa se na podjetja in ljudi, ki jih upravljajo, tudi ne sme navezati.

(Pre)malo olja in veliko kamenja v kolesju

Vprašanje, ki se nujno postavlja, je, kakšna je razlika med državno in zasebno upravljanim podjetjem. Zakaj naj bi bilo državno upravljanje slabše in manj učinkovito od privatnega? Zakaj je konec koncev nemški Telekom uspešen in lahko kupuje slovenskega, naš Telekom pa ne in se mora prepustiti nemškemu?

Obe državni podjetji upravlja najeti menedžment. Enega in drugega lahko lastnik – država stimulira ali zamenja. Odkar imamo v slabi banki švedske menedžerje, tudi Lahovnikov zakon, ki je eno luknjo zasul, da bi ustvaril drugo, očitno nujno ne omejuje več nagrajevanja.

Težko je tudi sprejeti hipotezo, da so tuji menedžerji tako rekoč a priori sposobnejši in uspešnejši od domačih. Ali tudi poštenejši?

Nič koliko na svetovni ravni uspešnih športnikov in znanstvenikov, tudi samostojnih podjetnikov imamo, da se nam ni treba uklanjati pred tujo, še posebno nemško superiornostjo. Tudi menedžersko ne.

Seveda pa se ne moremo skrivati pred dejstvom, da je marsikatero tuje, na primer nemško gospodarstvo v celoti precej uspešnejše. Ni pa to še dokaz, da je tega krivo le nesposobno upravljanje, menedžment torej. Najšibkejši člen je drugje.

Andrej Cetinski nas že več let prepričuje, da zaradi slabega upravljanja, ni nujno treba prodajati podjetij, temveč moramo najprej spremeniti, popraviti upravljanje. Tudi

odgovornosti lastnika za delovanje njegovih podjetij, za njihov gospodarski, socialni, okoljski, celo varnostni status ne moremo in ne smemo prezreti.

V vse daljši, pogosto anonimni verigi od pravih in slamnatih lastnikov, delničarjev, borznih prekupčevalcev, rizičnih in spekulativnih skladov in korporacij do izvršnih upravljavcev – menedžerjev je vsa iz lastništva izhajajoča pristojnost, teoretično tudi odgovornost na nadzornih svetih. Njihova sestava, njihove kompetence, usmeritve in angažiranost nadomeščajo izgubljeno usodno navezanost in odgovornost pravih, neposrednih lastnikov.

Nabor in usmerjanje nadzornih svetov družb v lastništvu države je tako tisto, ki v resnici omogoča, stimulira ali zavira, včasih celo onemogoča njihovo uspešno in odgovorno vodenje. Izkušnja poldruga desetletja samostojnega vodenja države kaže, da je bilo v njeno kolesje podtaknjena manj olja kot kamenja. Danes je, kar je, vendar bi bilo povsem zgrešeno in neodgovorno, če bi se svojih podjetij, ki jih ne zmoremo ali ne upamo upravljati, kot vročega krompirja raje znebili, kot pa ga pustili, da se malce ohladi, ga olupili in šele potem zagrizli v še pravkar prezahteven problem.

Odgovornost je velika. S preprosto, nič kolikokrat ponovljeno floskulo, da je zasebno pač učinkovitejše od družbenega, ne moremo pokriti problematične učinkovitosti vodenja države in razprodaje njenega, našega premoženja.

Odgovornost demokratične oblasti

Problem je globlji. Dobiček je resda temeljno gibalo kapitalističnega napredka, vendar v naprednih in odgovornih družbah ni edini motiv upravljanja. Vrednote in cilji okolja, kultura, solidarnost, nenapisana pravila in izkušnje sobivanja, genius loci brzdajo brutalne težnje in manire najetih menedžerjev. In ne nazadnje zaposleni. Zakaj naj bi v istem podjetju pod prav tako najetim menedžmentom za zasebne lastnike delali bolje kot za lastno državo? Odgovor je seveda jasen, prijazen in obetaven pa ni.

Je že res, da je pohlep lastništva prevladujoč stimulan, vendar ima v modernih družbah odgovornost demokratična oblast.

Ameriški elektroenergetski istem se je sesul in polovica Združenih držav je bila v temi, ker so ga privatizirali, zasebni interesi pa so povsem zanemarili dolgoročna vlaganja in skupni interes. Tudi privatizirane britanske železnice so se znašle v razsulu. Celo 150 potnikov Germanwingsa bi bilo še živih, če menedžment nizkocenovnega letalskega prevoznika ne bi namesto izkušenih najemal le tiste, pa čeprav nepreverjene pilote, ki so za najnižjo možno plačo pripravljani leteti. Tudi največji dosežki človeštva, polet na Luno ali Cernov hadronski trkalnik niso produkt zasebnega pohlepa.

Poenostavljanje pač, kakor je poenostavljanje večina diskusij, ki gonijo le eno plat, nasprotne pa kakor da ni. Na noben očitek nerodnega ex ministra Vebra o varnostnih vidikih prodaje Telekoma nismo slišali resnega odgovora. Le Golobič je v Tarči povedal, da Nemci tako ali tako vedo o nas vse, kar jih zanima, nekdanji superminister pa, da je varovanje državnih in obrambnih tajnosti, ko bodo vse komunikacije kmalu v oblaku, presežen problem. Hrvati pa medtem s sedemstokilometrskim kablom, ki ga je JNA za svoj protiraketni sistem položila od Brijonov do Prevlake, na veliko negodovanje Merklove začenjajo graditi vzporedni komunikacijski sistem.

Država je na kolenih, pritiski grabežljivcev so veliki, odgovornost najodgovornejših neizmerna. Minister Mencinger je prepotentnemu Jeffreyju Sachsu nekoč rekel NE. Ali imamo danes junaka, ki bi bundeskanclerki znal ustaviti apetit?

V končni posledici je vedno na vrhu tisti, ki je poslednji in najbolj odgovoren. Vrhovni židovski svet je sklenil, da je za tragično usodo naroda odgovoren njihov stvaritelj, vsemogočni Bog in so mu pred posebnim tribunalom tudi sodili.

Minila bodo leta in posledice današnjih ravnanj bodo postale kristalno jasne in nedvomne. Koga bomo takrat obtožili?